

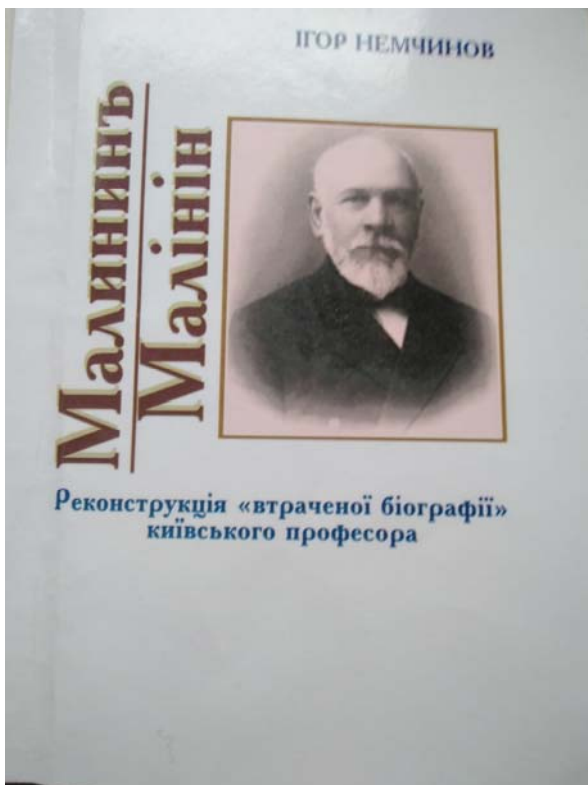
# КРИТИКА

---

*Мозгова Н.Г.*

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова*

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ІГОРЯ НЕМЧИНОВА  
«МАЛИНИНЬ/МАЛІНІН: РЕКОНСТРУКЦІЯ «ВТРАЧЕНОЇ БІОГРАФІЇ»  
КИЇВСЬКОГО ПРОФЕСОРА» –  
Вінниця : Барановська Т.П., 2019, 194 с.**



Монографія Ігоря Немчинова – це перша спроба повернути, після більш ніж столітнього абсолютного забуття, широкому суспільному й науковому загалу ім'я професора Київської духовної академії Василя Миколайовича Малініна (1849-1927), автора літературознавчої праці про старця Філофея. Мені, як дослідниці такого унікального культурно-освітнього осередку Києва ХІХ ст. як Київська духовна академія (КДА), особливо приємно відзначити, що праця автора виділяється кропітким, дбайливим й шанобливим ставленням як до вивчення особистого життя професора, так і до відтворення тієї широкої панорами суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів, які відбувались в середині ХІХ ст. як на теренах Російської імперії загалом, так і у Києві, зокрема.

Зміст праці І. Немчинова винятково цікавий і цінний. У книзі міститься унікальний пласт інформації про життя духовенства, академічної корпорації, про історію розвитку науки й освітянського життя у стінах КДА, Автору вдалося барвисто і яскраво описати родинне, студентське і наукове життя професора й уникнути схематичного зображення перебігу подій другої половини ХІХ – першої чверті ХХ ст. Цілком зрозуміло, що при цьому досліднику явно бракувало безпосередніх документів й архівних матеріалів для відтворення зокрема родинного й інтелектуального середовища, в якому зростав й формувався науковий світогляд Малініна, але глибина наукової думки у поєднанні з історичним чуттям автора дали можливість досягти блискучого вправлення різнопланових документів епохи в особисте

життя конкретної «маленької людини». І як зауважував сам автор, «саме у пунктах, де «мікронаратив» тієї чи іншої особи перетинається з «великими наративами» доби, виникає певна напруга, що призводить до виникнення нової якості біографії людини» (с.8).

Цілком зрозуміло, що деякі біографічні події з життя досліджуваного персонажа не можуть бути сьогодні ні документально підтверджені, ні документально спростовані, бо про них або не збереглося жодної інформації, або ця інформація назавжди загублена. Для представника історичної галузі знань той факт, який не є документально підтвердженим є у кращому випадку лише робочою гіпотезою, а у гіршому – вигадкою. Мені неодноразово доводилось співпрацювати з музейними співробітниками, які не підтверджені документально факти взагалі не брали до уваги. І це є цілком зрозумілим і виправданим з точки зору методології класичної історичної науки, яка розглядає біографію «з бухгалтерською точністю, де зафіксовані головні віхи життя людини – народження, навчання, шлюб, професійні здобутки, смерть» (с.7). Зовсім іншою методологією керується наш автор, для якого біографія головного персонажа насамперед є «пригодою, що розгортається на очах дослідника, й втягує до неї й його самого не менш міцно, ніж людину, котра є об'єктом його дослідження» (с.7). У даному випадку історія життя конкретної людини конституюється у якості наратології, тобто рефлексії над минулим у вигляді розповіді, ззовні організованої за допомогою привнесеного оповідачем сюжету. Це вже методологія постмодерну, коли наратив виступає не стільки описом онтологічної реальності, скільки привнесенням дослідником смислу у хаос подій за допомогою знання історичного фіналу. В рамках постмодерністської концепції історії фундаментальною стає ідея основоположного значення фіналу, іншими словами, коли всі персонажі давно вже є мерцями. Отже, наратив набуває смисл лише ретроспективно, оскільки домінуюче положення дослідника як знавця фіналу забезпечує йому бачення смислу на відміну від персонажа розповіді, який лише «барахтається» у хаосі подій, не знаючи їх фіналу, а тому і не в змозі зрозуміти основоположного їх смислу, не кажучи вже про те, що цих смислів може бути безліч, адже наратив – це розповідь, яка може бути інтерпретована читачем зовсім по-іншому, ніж автором (так звана «смерть автора»). Загалом, постмодерн відкидає будь-які метанаративи і будь-які системи пояснення світу, замінюючи їх плюралізмом фрагментарного досвіду.

Але повернемося до предмету нашої розмови. Вражає величезний масив задіяних автором архівних документів, спогадів та листів сучасників, газетних нотаток, фрагментів наукових робіт професора у наукових часописах тих буремних часів. І хоча автор зауважує, що у написанні праці звертався виключно лише до відкритих джерел, наявних в Інтернеті, реконструкція «втраченої біографії» в цілому відбулася... Надалі можна розширювати й поглиблювати пласт вивчення об'єкта дослідження в синхронному й діахронному аспектах до нескінченності, залучаючи все більшу кількість архівних наробіток. Зауважимо, що робота в архівах, тобто робота безпосередньо з поживклими від часу аркушами й вицвілими чорнилами, де фізично відчуваєш подих сивої давнини, емоційно надихає дослідника куди більше, ніж екран монітора. Але це ні в якому разі не докір дослідникові, а оголена реальність, з якою довелось зіткнутись авторові цих рядків, оскільки 20-25 років тому ще не були оцифровані архіви й на кропітку працю в архівах пішли навіть не роки, а десятки років життя.

На особливу увагу, як на мене, заслуговує розділ «Останні роки» (с. 147-167), де автор дає широку панораму тих жахливих буремних подій, які відбувались в Києві й припали на завершальний етап життєвого шляху професора. Час був дуже складний: постійно мінялася влада в Києві, реквізувалися майно й помешкання, дошкуляли холод й голод. Всі 18, чи 14, чи 12 переворотів у Києві Малініну довелося пережити самому... У цьому контексті дослідник максимально використав спогади й листування таких сучасників тих жахливих часів як В. Антонова-Овсеєнка, В. Богдашевського, Д. Багалія, М. Булгакова, К. Василенка, В. Вернадського, Д. Гуменної, Д. Донцова, С. Єфремова, Ю. Клена (Освальда Бургардта), П. Кудрявцева, Н. Линки, М. Полетіка, В. Рибинського та ін. За глибоким переконанням І. Немчинова, «у реконструкції біографії Малініна автора має бути якомога менше, а сучасників – якомога більше» (с.11). Цей методологічний прийом дав можливість читачеві повністю зануритись у події тих часів і відчутти весь трагізм мешканців Києва 20-х років ХХ ст.

Слід підкреслити, що монографія має чітку структурну композицію, її розділи і висновки сприймаються як змістовно збалансовані матеріали. Особливий інтерес для читача становлять хронологічні віхи життя (с. 168-169) й бібліографія праць професора (170-172), а також література (с. 173-185), де подаються маловідомі архівні документи про наукову й освітянську діяльність В.М. Малініна. Не обминув автор зробити й покажчик імен (с. 186-193), що для сучасних науковців є великою рідкістю й сьогодні викликає у зацікавлених читачів неочікуваний подив.

Дослідження розраховане як на істориків, так і на широкий загаль науковців, викладачів, аспірантів, студентів та усіх, хто цікавиться старовиною. Виходячи з цього, можна передбачити, що монографія неодмінно знайде й вже знайшла, не лише в особі рецензента, своїх палких й зацікавлених читачів. Особисто мені дуже приємно й цінно, що, на думку автора, я теж трохи «стояла у витоків написання» цієї книги.

Відзначаючи високий науковий рівень даної монографії, хочеться побажати авторові й надалі успішно продовжувати досліджувати творчу спадщину представників славної інтелектуальної когорти Академії, адже видання цієї книги – це насамперед данина пам'яті її достойному представнику – Василю Михайловичу Малініну та гідне свідoctво величчю старої Київської духовної академії.